

Eşik

METİNDE “EŞİK” KAVRAMININ ÇEŞİTLİ ALANLARDA TAŞIDIĞI MANALAR, MEKÂN VE ZAMAN İLE YOĞUN İLİŞKİSİ İÇİNDE ELE ALINIYOR

Ahmet İnam

Mekân ve zaman; yaşamın içinde, sanatta, edebiyatta yorumlanan bir anlamda somut olarak yaşanan yaşantılar. Bu yaşantılar felsefecilerin üzerinde çok kafa yorduğu iki kavram gibi gözüktüyor. Mesela Kant için bu mekân ve zamana baktığımızda, bunlar bütün algılamamızın temelinde olan algılama kalıplarıdır, yani gözlüktür, bir anlamda. Çünkü neye baksak mekân ve zaman içinde görüyoruz. Bunlar bizim dünyayı gördüğümüz gözlüklerimiz. Platon da Timaeos diyalogunda kent (polis) dışı alanın adı olan khora'yı her şeyi içine alıp hiçbir şey tarafından içerilmeyen, ne var ne de yok olan, ne etkin ne de edilgin, ne iyi ne de kötü olan her şeyin onda meydana geldiği bir kavram olarak yorumluyor.

Peki bu dilden, bu hayattan, hayatımızdan görülen mekân ne? Mekân yerine uzam da diyebilirdim. “Mekân” sözcüğünü seçmemin arkasında mekân sözcüğünün çağrışımları var, Türkçe’de. Arapça kökenli bir sözcük mekân. Kâne kökünden geliyor: Vardı demek. Kâinat da aynı kökten, kâinat tüm varlıklar, var olanlar anlamlarına geliyor. “Kevn” le ilgisi var mekânın. Kevn olma, vuku bulma, ortaya çıkma demek. Etimolojik olarak sözcüğü biraz deştığınız zaman düşündürücü çağrışımlar taşıdığını görürsünüz. Diğer dillerdeki space, Raum, espace, topos, spatium, spazio, fezâ gibi sözcüklerin böyle zengin çağrışımları yok. Ama buralı, bu coğrafyanın, Orta Doğu’nun kültürü içinde baktığınızda, mekân sanki fokurdayan bir şey. Oluşan, olmakta olan bir canlılık.

O düşündürücü gerçekten, çünkü mekânla olan ilişkimiz, hayatla ilişkimizdir, kendimizle ilişkimizdir. Nasıl bir hayat yaşıyorum, hayatın anlamı ne, gibi sorular sordüğümüz zaman veya kendi hayatımızı düşündüğümüzde mekânda olduğumuz aklımıza gelmez. Ama mekân hayatımızın neresinde duruyor? Aslında sürekli olarak nereye gitsek hep bir mekân içindeyiz. Onsuz yapma, yaşama olanağımız yok. Peki, o mekânın bizi biz yapan, bizi belirleyen, duygularımıza, düşüncelerimize, davranışlarımıza, alışkanlıklarımıza, umutlarımıza, beklentilerimize etki eden gücü var mıdır? İçinde bulunduğum mekân, mesela şu koltuk, burası, bu bina, kent, kenti saran topraklar, bu ülke, bu coğrafya, coğrafya hayatımın neresinde duruyor?

Elbette bunun bilimsel çalışma içeren bir yanı var. Hangi mekânlar insanın duygularını nasıl etkiler, düşüncelerini nasıl belirler? Bu soruların yanıtları çeşitli bilim dalları tarafından incelenebilir. Ben bu konuşmamda konuyu öznel açıdan ele alacağım. Yaşadığınız mekânlara bir bakın, onları mekân gözünüzle bir duyun. Onlarda mana mekâna sinmiş; mekân o anlamda mana sunuyor sürekli olarak, öyküsünü sunuyor, ben buradayım diyor, bize birçok şey anlatıyor. Anlayabilene, mekânı duyabilene, mekânla hemhal olabilene... Mekânı duyabilene, çözebilene, iletişime geçebilene... Mekânın o anlamda mana açtığını düşünüyorum, ağaçların çiçek açtığı gibi. Mekânlar insanın yaşanmışlığından kaynaklanan birikimleri taşırlar. Belki yalnız insan odaklı bakmamak lazım... Doğayı da düşündüğümüzde, işte

milyonlarca yıllık geçmişi içinde toprağın, suyun ağaçların hayvanların hepsinin bu yaşadığımız “yer” olan bu gezegenin yaşanmışlığının manasını bulma olanağımız var.

Anlamla manayı burada ayırıyorum. Anlam dilsel bir özellik taşıyor. Bir sözcüğün anlamı sözlüklerde gösterilir, günlük yaşamda kullanılışında ortaya çıkar. Mana ise yaşantılara yüklediğimiz yorumlardır, bir anlamda. Tinsel bir niteliği vardır. Mana ile yaşarız.

Mekân içre yaşarız, mekânla birlikte yaşarız, mekânda yaşarız, mekânla etkileşim içinde yaşarız ve mekâna mana bırakırız. Mekân, mana saklar. Manaları soğurur, absorbe eder. Ve eğer o mekânı okuyabilirsiniz, orda o yaşanmışlıkları bir şekilde duyabildiğinizi düşünüyorum. Eşyanın da böyle bir mana soğurma, mana emme, mana taşıma gücü vardır. Dedemden kalan bir tespihi elime aldığım zaman, o tespih sadece falanca taştan yapılan bir tespih değildir,

“tuning” diyorlar. Tuning aslında şudur, Kral FM’i mi dinlemek istiyorsunuz radyoda, ona ayarlıyorsunuz frekansını alıcınızın, verici ile alıcı arasında frekans uyumu varsa oradaki rezonansla sesi duyabiliyorsunuz. Heidegger’in biraz mistik bulunan -ama bana mistik gelmiyor- bu kavramı yaşadığımız nesnelere nasıl durmalıyız, duruşumuz, tavrımız ne olmalı sorularına yanıt olarak ortaya çıkıyor. Ben bir ağaca kereste tüccarı gibi durabilirim, ağaç da bana bir odun gibi görünür. Duruşumdan kaynaklanan bir şey... Ama ağaca sevgilimin adını kazıyacağım bir olanak olarak durursam, ağaç bana başka türlü görünmeye çalışır. Haylaz bir çocuk olarak oradan meyvelerini koparıp veya dallarına tırmanacağım bir varlık olarak düşündüğümde, ağaç bana kendini başka türlü sunar. Siz mekâna nasıl bakarsanız, o da size öyle bakıyor. Bu uyum, bu ahenk; bu uyuşma demiyorum çünkü uyuşma anestezi bir çağrışım da yapıyor, “ah! kolum uyuştu”

olacak. Mehmet, Mehmetleyecek... Ne kadar güzel bir şey! Ben mesela hiç Ahmetleyemediğimi düşünüyorum. Biri bana bir bana baksa da Ahmetlesem, diye düşünüyorum.

İşte bence mekânla olan ilişkimiz de böyle bir şey.

Yıllar önce, belki bazılarının dinlemiştir, bizim ODTÜ’deki mimarlık amfisinde hadi konuş, dediler, öyle bir çıktıydım, bir şeyler konuşmuştum. Geçen gün ne konuştum diye baktım o notlarıma, buna benzer bir şey söylemişim. Mekânın çok edilgin olmadığını, bizimle etkileşim içinde olduğunu belirtmişim. Kayıtsız mekândan söz etmişim, orada yaşayanlar mekâna kayıtsız olduğu için. Canı sıkkın mekân, iç karartıcı mekân, sıradan olan örneğin bir arsa olan mekân, ironik mekân, isyan eden, türkü söyleyen bir mekândan söz etmişim. Mekâna istediğiniz biçimi veremezsiniz; siz mekâna bakarken mekân da size bakar, bakışsınız. Bu tabii bir metafor, farkındayım. Ama mekân düzenlenmesi, mekân oluşturma tavrımızda bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Yani oluşturacağımız mekâna öyle bakalım ki, o mekân onu nasıl oluşturabileceğimiz konusunda bize ipucu versin; mekân mekânlasın.

Şimdi sürekli olarak, insan belli bir çağdan sonra belki, sürekli denetlemek, mekânı düzenlemek istiyor, mekânın bize ne söylediğini dinlemeden. Mekân bomboş bir şeydir, ne koyarsan olur, diye düşünülüyor. Eski Yunanlılar böyle bomboş mekâna kenos derlerdi. Bu, insanın sürekli olarak egemen olma, denetleme, ele geçirme, tanzim etme arzusundan kaynaklanıyor ki bu, yeryüzünde yurt tutma açısından...

“Yurt tutma”nın da güzel bir Türkçe olduğunu düşünüyorum, yurt tutma mekân oluşturmada farklı bir şey. Almanların “Wohnung” dediği bir şey, yurt haline getirme yaşadığımız mekânı (İngilizce’ye “dwelling” diye çevriliyor) Çünkü yurt olabilmesi ona yabancı olmamızın, onun uzağında olmamızın... Mekânın bana sundukları ile benim mekâna sunduklarım arasında yaratıcı bir ilişkinin olabilmesi gerek. Zaman içerisinde de mekân beni, ben mekânı dönüştürebileceğim. Mekânla hemhal olabileceğim. Böyle bir ilişki olanaklı elbette. Ve bu, belki bazılarınıza çok teorik gelebilir, çok mistik gelebilir, öyle değil. Bu bir hayat tarzı ile ilgili

“EŞYA BİR MANA TAŞIR, İÇİNDE YER ALDIĞI MEKÂNLA BİRLİKTE. DOLAYISIYLA MEKÂNLA OLAN İLİŞKİMİZ YARATICI, DÖNÜŞTÜRÜCÜ İLİŞKİDİR. İŞTE BURADA EŞİK BELKİ YAVAŞ YAVAŞ İŞİN İÇİNE GİRECEKTİR. MEKÂNA NASIL DURACAĞIMIZ, MEKÂNA KARŞI TAVRIMIZIN, DURUŞUMUZUN NE OLACAĞI, NASIL OLABİLECEĞİ, OLABİLİRLİĞİ, OLANAĞI...”

bir madde değildir. O tarihin içinde yaşanmışlıkları; belki dedemin elinde çektiği acıların, yaşadığı sevinçlerin, babaannemle yaptıkları kavgaların, açlıkların, sefaletlerin, umutların o tespihin içine sindiğini; düşünüyorum.

Eşya bir mana taşır, içinde yer aldığı mekânla birlikte. Dolayısıyla mekânla olan ilişkimiz yaratıcı, dönüştürücü ilişkidir. İşte burada eşik belki yavaş yavaş işin içine girecektir. Mekâna nasıl duracağımız, mekâna karşı tavrımızın, duruşumuzun ne olacağı, nasıl olabileceği, olabirliği, olanağı... Sanki bana öyle geliyor ki, bu biraz Heidegger’den esinlenerek söylenmiş bir şey, Heidegger’in -mimar arkadaşlar çok seviyor nedense- “Stimmung” diye bir kavramı var. Buna İngilizcede

gibi... Karşılıklı uyma anlamında... Ağaca öyle duracağım ki, ağaç ağaçlayacak, yani ağaç olarak kendini sunacak. Ayşe ile Mehmet, iki sevgili diyelim veya iki arkadaş. Bu açıdan baktığımızda Ayşe Mehmet’e öyle duracak ki Mehmet Mehmetleyecek, yani Mehmet olarak kendini ortaya koyacak. Ya, acaba ne derler, etrafa bakıp, işte Ayşe’ye de kendimi başka türlü göstereyim, neler biliyorsam onu aktarayım ya da pazılarımı göstereyim... Ayşe’nin Mehmet’e nasıl durduğuna bağlı olarak da Mehmet garibim, ya da Mehmet’in Ayşe’ye nasıl durduğuna bağlı olarak da Ayşe garibim, ona göre oluşacak. İşte ideali bu: öyle duracaksınız ki orada, neyse o Ayşe, Ayşeleyecek; Ayşe olacak, orada özgür olacak, kendi

bir şey, nasıl yaşadığımızla ilgili bir şey. Belki çoğumuzun bu yeryüzü denen, dünya denen gezegendeki çoğu zaman yaşadığımız gereksiz ızdırabının, gerginliğinin, acılarının arkasında mekânlarla olan ilişkimizdeki sorunlar olduğunu düşünüyorum. Belki insanın hala bu gezegende, -kaç bin yılsa tarihimiz, yurt tutmayı hala başaramadığını düşünüyorum. Yurt tutmayı başaramadığımızı düşünüyorum. Elbette düzenlemeye çalışıyoruz. Bana yakışan mekân, bana yakışan ortam, çevre, bana yakışan kent, bana yakışan dünya nasıl olmalı? İşte bu soru... Ben ne olmalıyım, insan nasıl olmalı ki bu dünyayı daha yaşanır bir hale getirebilelim? Demek ki hayatla olan ilişkimiz, insan insana olan ilişkimiz, yaşadığımız çevreyle, mekânla olan ilişkimizin temelinde bulunuyor.

İşte burada, eşik çok önemli bir yer tutuyor. Zaman eşiğinden söz edilebileceği gibi, mekân eşiğinden daha yaygın biçimde söz ediliyor. Eşik, Türkçe bir sözcük, eskiler Farsçadan âsitan sözcüğünü de kullanırlardı. Âsitan, dergâh, tekke anlamlarını da taşıyor. Eşik bazı Türki cumhuriyetlerde kapı anlamında da kullanılıyor. Eşik, kapıyı ve bir sınırı gösteriyor. İnsan sınırlı bir varlık. Bir eşik varlığı insan. Doğumun eşiğinden, ölümün eşiğine doğru gittiğimizi söylüyorlar. Bedenin de sınırları var; kenarları, uçları var. Zaman olarak da, doğum, ölüm, birey olarak düşündüğümüzde. Tür olarak düşündüğümüzde de, herhalde türümüz sonsuza kadar gider mi, onu bilmiyoruz ama bitimli olduğumuz kanısı hepimizde daha yaygın olsa gerek. Çünkü Güneş Sistemi'nin bir ömrü var, Güneş'in bir ömrü var, galaksinin bir ömrü var. (Ömür varsa sınır var. Sınır varsa, eşik var. Eşik, iç ve dış ilişkisiyle ilintili bir kavram, hem fiziksel olarak, hem düşünsel olarak, hem duygusal olarak.) Bir toplantıda birisinin bir sözü benim iç dünyamın eşiğini acımasızca aşmış olabilir ve beni gerçekten sallayabilir, dağıtabilir. Eşikler koyuyoruz birbirimize, doğa bunu koymuş ama biz duygusal ilişkilerimizde de eşikler koyuyoruz. Şimdi benim sizin karşınızda duruşumda bile bir eşik görebilirsiniz: İhtiyar bir insan olarak bu insandan borç alınabilir mi, alınamaz mı? Borç alma eşiği nedir acaba? Şöyle ensesine

tokat vurulup şaka yapılabilir mi, yapılamaz mı? Nerede durabilirim? Birbirimizin neresinde dururuz? Efendim, "sen benim kalbimde durursun", "benim eşiğim yok sana karşı", ... Var, eşik var... Ne kadar müsaade edeceğiz? İçimize başkalarını ne kadar alabileceğiz? Belki de birbirimizle ilk defa tanıştığımızda: "Bu insanın eşiği ne kadar acaba?" "Bu insanın dünyasına ne kadar girebilirim?" Dikenli tellerle çevirmiş olabiliriz kendimizi, hiç yanaştırmayabiliriz kendimize. Veya bir eşiğimiz, kapımız vardır; bakarız önce. Mesela bazı yerlerde, gece kulüplerinde falan da oluyor, kapıyı çalılıyorsunuz, böyle bir şey var oradan bakıyorlar, ona göre sizi alıp almamaya karar veriyorlar. Demek ki eşik, alınma; buyur edilme; hadi git, deme. Onanma, kabul edilme veya yadsınma ile ilgili bir şey, eşik. İnsan insana ilişkilerde eşiği bilememek, ya çok fazla mesafe açabilir veya çok fazla iç içe girdiğimiz için ilişkiyi kökten bozabilir. Öteki insana ne kadar yaklaşabilirim? Eşiğinin önünde mi durmalıyım?

Eski zamanlara, mesela Osmanlı'nın kimi dönemlerine öykünen muhafazakâr arkadaşlar var. Eskiden eşik belliydi ve eşiğin önünde hürmet edilirdi. Eşik bir saygıyı gösterir; bak, burası başka birinin alanıdır, dikkat et, buraya paldır küldür giremezsin. Burada dur ve düşün... Aslında hayatımızda eşiklerin olması ne kadar güzel bir şey, çünkü değişimlerin, hastalıkların olduğunu... Bir mekân düşünün hiç eşik yok; dümdüz gidiyorsunuz; kapılar falan var ama orada bir değişimi görmüyorsunuz; bir dönüşümü görmüyorsunuz. Sınır diye çekilen şeyler var ama o sınırın bir anlamı yok, çünkü geçtiğiniz zaman bir şey değişmiyor. Yeknesak bir şey... Oraya duvarları, kapıları koymuşlar, bir ülkeden diğerine geçiyorsunuz. Var bir takım gümrük kapıları falan ama geçtiğinizin farkına olmayabilirsiniz. Eşiği ben öyle anlamıyorum. (Eşik bir dönüşüm, değişim getirmeli; taze olan bir şey açmalı. Eşik bir mana açma, mana açılımı anlamına gelmeli.) Mekân olarak da öyle anlıyorum. Çoğumuz belki mekân duyarlılığına sahip olmadığımız için veya belki bunun eğitimini almadığımız için

veya mekâna bakışta daha farklı ön yargılarımız olduğu için eşikleri göremeyebiliriz. Veya çağımız insanı eşiği unutmuş da olabilir. Eşiği mekân olarak gösterebilirsiniz. Bakın burası giriş ama eşik değil, çünkü girdiğimde ve çıktığımda bir şey değişmiyor, mana dönüşümü yok. X, Y, Z koordinatlarını düşünürsek, sizin koordinatlarınız değişiyor. Ve orada bir takım çizgiler de çizilmiş. Kültür çizmiş, toplum çizmiş, siyaset çizmiş, ekonomi çizmiş; bir takım çizgiler var. Ama o çizgilerin sizin hayatınızda dönüşümleri nedir? Hangi eşiği aşarsanız orada manaca zengin olacaksınız, orada canınızı keşfedeceksiniz; hangi eşiği aşarsanız orada canınız çıkacak, orada içiniz karacak, orada isyan edeceksiniz veya orada canınız sıkılacak?

Şöyle bir soru bende hep var, mimar arkadaşlar herhalde buna daha açık cevap verebilirler. Mekân, ona ne anlam verirsem, onu nasıl düzenlersem o mudur? Veya mekânı belli bir biçimde düzenliyor olmam, anlamını da, manasını da düzenlediğim anlamına gelir mi? Örneğin, "mekânı şu şekilde düzenlersem bu mekân çok can sıkıcı mekân anlamına gelir, bu mekânı şöyle düzenlersem, bu çok iç açıcı bir mekân olur" diyebilir miyim? Doğrudan doğruya biz ona mana atfetmeden, bütün mana yüklemelerini bir tarafa alarak, mekânı belli bir biçimde düzenlersek; bunun manası bu demek diyebilir miyiz? Mekâna bakarak "bu iç açıcı bir mekân olmuş, bu şenlikli bir mekân olmuş, bu ironik bir mekân olmuş, bu isyan eden bir mekân olmuş, bu türkü söyleyen bir mekân olmuş",... Acaba diyebilir miyiz? Dolayısıyla mekânın manası hem mekândan gelir hem benim mekânla olan ilişkimden, tarihimden, kültürümden gelir. Ben mekâna katılırım, mekân bana katılır. Dolayısıyla o katılmayla mana oluşturulur. İşte o zaman, eşiğin anlamı üzerine düşündüğümüzde, eşiklerin zaten ilk çıkışını düşündüğümüzde; sınır varsa eşik vardır, iç-dış varsa eşik söz konusudur dediğimizde; eşiklerin sanki yokmuş gibi değil de, eşiklerin geçtiğimiz zaman bizi dönüştürücü etkilerinin olduğunu düşündüğümüzde onların mekânda mana yaratıcıları, mana taşıyıcıları olduğunu söyleyebiliriz. Her eşiğin bize söylediği bir şey var. İşte biliyorsunuz,

eski tekkelerde kapılar alçak yapılıyor, hatta girişte de belli bir yükseklik var. Oradaki mekâna girdiğiniz zaman mekân size bir şey söylüyor. Kendinizle karşılaşmanız ve içinde bulunduğunuz topluluğun ve o toplulukta yaşayan insanların, sizden önce yaşamış ustaların, liderlerin deneyimlerine saygı duymanızı, geçmişle köklerinize birleşmenizi talep ediyor, tarihinizi hatırlatıyor. Oysa biliyorsunuz, belli bir tarihten sonra post modern bakışa geçildiği zaman köklerle olan bağlantının kurulmasında giderek sıkıntılar çıktığını, insanların köksüz bir hayatın içine sürüklendiğini görüyoruz. Köklerinden beslenmeyen bir kültürün geleceğe de yapacağı katkının fazla olmayacağını söyleyebiliriz.

Atatürk'ün o sözünü her yerde hatırlayabiliriz, "istikbal göklerde" diyor ya, Türk Hava Kurumu'nun girişinde. Ben "istikbal köklerde" diyorum. Köklerimize duyarlı olmalıyız. Diyelim ki bilebildiğimiz kadar Göbeklitepe'yi falan düşündüğümüzde on bin, aşağı yukarı on iki bin yıl geçmişe gittiğimize göre, müthiş bir şey var. Ama oradaki eşiği biz fark edemiyoruz. Anadolu denilen coğrafyaya, oradaki geçmişe, yaşanmışlıklara, değişik kültürlerin harmanlanışına giden kapının eşiğinden geçmede problemlerimiz olduğunu düşünüyorum. Bu, ister istemez yaşadığımız siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ortamla ilgili bir şey olsa gerek.

Konuşmamı bitireceğim birazdan, çok fazla vaktinizi aldım, özür dilerim. Yunus'un iki dizesini okumak istiyorum. Eşiği ne kadar farklı anladığımıza dair, ama eşiği farklı anladığımızın eşiğini geçmemişiz, onun farkında değiliz. Köklerimizle ilgili... Bu coğrafyayı anlıyorum kök deyince; değişik dillerin konuşulduğu, büyük bir köprü olan, değişik kültürlerin geçtiği coğrafyayı anlıyorum. Bu coğrafyada yaşanmışlıklara yüklenen, bu mekâna yüklenen manalar var. Bunlarla ilgili çok değişik anlamlarda çalışmaları sanat tarihçileri yapmış olabilir, mimarlık tarihi ile ilgili çalışmalar olabilir. Belki bazılarına soyut gelecek, mekân dediğimiz çevreyi, değişik çevreleri kültürel, doğal, siyasal ekonomik çevreleri de içine alan geniş bir çevre için söylüyorum, onların sunduğu manaları yeniden yorumlayıp geleceğe

taşımının ve o eşiği atlamanın önemi. Geçmişin şimdi ve gelecek ile yoğrularak geleceğe taşınması için aşmamız gereken eşikten söz ediyorum. Bakın bu yaşanmışlıklardan bir örnek size, Yunus'un iki dizesini, iki mısrasını, bir beytini söyleyeceğim:

Geçeriken Yunus şeş oldı dosta
Ki kaldı kapuda ândan içerü

"Şeş oldu", rastladı demek, gidiyormuş, bir dosta rastlamış, herhalde bir yol üzerinde. Mekâna nasıl bakıyorsa... Belki dost da bir mekândır. Burada ilginç bir eşik var, bir iç-dış ilişkisi var. Kapıda duruyorsunuz. Belki de dostluk böyle bir şey, kapıda durabilmektir. Paldır küldür içeri, "naber Hüseyin!" falan diye girmek değildir. Bir defa kapıda selam verip durma... Ama öyle bir duruş ki, ondan içeri, dosttan, dostun içinden daha içeri olabilmeye...

Bunu düşünürken arabada radyoda bir türkü duydum. Üç ayrı dörtlü dizeden oluşuyordu, her dörtlük şu dizelerle bitiyordu:

Girdim bir mekâna candan içeri
Gördüm bir mekânı candan içeri
Durdum bir mekâna candan içeri

Buradaki "içeri", dış ve için garip bir şekilde anlamlarını dönüştüren bir bakıştır. Yunus kapıda kalmıştır, herhalde dost, şöyle düşünüyorum, bir yoldan gidiyordu. Dost evinin veya çadırının önünde, hanenin önünde veya kapısında duruyordu. Ona şeş oldu, rastladı, ona öyle bir baktı ki, kapıda kalarak içeri girdi. Eşikte durarak mekânın içine girdi. Dostun hanesinin içine girdiği gibi onun iç dünyasının da içinde girdi, ama dışta durarak bunu yaptı; incitmeden, hırpalamadan, ele geçirmeden, yönetmeden, manipüle etmeden. "Satacak mısın bu evi, kaç satarsın?" demeden... Bu müthiş bir duruştu; işte eşik Yunus'un eşikte duruşu, belki bunun resmi yapılabilir, filmi çekilebilir, öyküsü yazılabilir. Belki bu iki dize başka manalar taşıyordur, ben uyduruyordum, olsun. Uydurmanın burada bir sakıncası olduğunu düşünmüyorum. Çağımızın en büyük problemlerinden biri, birbirimizin eşiğinde nasıl duracağımız problemidir. Bu, uluslararası ilişkilerde de böyledir,

partiler arası ilişkilerde de böyledir, insan insana ilişkilerde de böyledir. Birbirimizin iç dünyalarının eşiklerini nasıl bileceğiz? Bu eşiklerde nasıl duracağız? Karşımızdakini iç dünyamıza ne kadar alacağız? Nasıl alacağız? Eşikte durup da saygı, sevgi ve sorumlulukla başka insanların içlerinde olmayı nasıl başaracağız? İncitmeden, yok etmeden bozmadan... Bir örümcek ağını anlamak için dokunduğunuzda onu nasıl bozarsınız... Bu eşikte durup içte olmanın derin anlama yolu olduğunu düşünüyorum. Eşikte durup anlama yolu... Bu bizim kültürün köklerinde olan bir şey. Herhalde çok az insan bunu yaşamış olabilir, ama köklerimizde olan bir şeydir. Ben bunun Levinas okuyanlar varsa içinizde, çok temel bir "öteki problemi" olduğunu düşünüyorum. Öteki insanla nasıl bir arada yaşayacağız? Dost olarak rastlayıp ona ondan içeri durabilir miyiz? Bunun yanıtı da, bana öyle geliyor ki, yine mekânı nasıl yaşadığımızla, iç-dış ilişkisini nasıl yaşadığımızla ilgilidir. İç ve dış dediğimiz şeyde, elbette bir deriyi kastetmiyorum içimde midem bağırsaklar falan var, o anlamda iç kastetmiyorum. İç dediğim zaman, düşüncelerimi, duygularımı kastediyorum. Eğer mekânı da işte burası benim, burası sınır, burası senin gibi ayrımlarla yaşadığımızda ve insanlar birbirlerinin sınırlarını sürekli olarak ihlâl edip birbirlerinin içlerini duygusal saldırılarla ele geçirmeye çalışarak, birbirlerine şiddet uygulayarak, birbirlerini hipnotize etmeye çalıştıkları sürece, mekânla ilişkileri de bozulacak. Şunu demek istiyorum: Mekânı nasıl yaşadığımız, mekândaki sınırları nasıl çizdiğimiz, eşikleri nasıl koyduğumuz, kendimizi, kendi iç dünyamızı ve başkaları ile olan ilişkilerimizi, o ilişkilerin eşiğini nasıl yaşadığımız ile ilintilidir.

Eşik sorunu nasıl ele alınmalı? Yunus, sorunun eşiğinde sorundan içeri durarak ele alınabileceğini anlatıyor bize. Duralım Yunus gibi eşiğinde o zaman.

Teşekkür ederim beni dinlediğiniz için, çok sağ olun. ■

Ahmet İnam, Prof. Dr., ODTÜ Felsefe Bölümü

Bu metin, Prof. Dr. Ahmet İnam'ın 25.05.2019 tarihinde İzmir Mimarlık Merkezi'nde Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yılsonu Sergisi açılışında gerçekleştirdiği "Eşik" başlıklı konuşmasının bir deşifresidir.